

Π ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ
ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ.

Οὐδέν τούτου ἀνακριβέστερον ἡ ἄγια Γραφὴ οὐδὲν τοιούτον διδάσκει· εἰναι ἀληθές ὅτι οἱ ἀρχῖαι μεταφραστὶς οὕτως ἀντελθήθησαν τῶν λόγων Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ «στήτω ὁ Ἡλιος», ἡ πατήθησαν ὅμως ἐκλαλθέντες δημώδη ἔκρασιν ὡς ἐπιστημονικὴν ἀληθειαν. Κάλλιστα δὲ δυνάμεθα ἐν τοιαύτῃ περιστάσει νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου «*Interpres erravit*».

Οὔτω ἄγνοις τῶν γεγονότων, ἀτέλεις τῶν μεταφράσεων, ἀπώλεις τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου πολλῶν βιβλίων τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἵδια γνωρίσματα τῆς Ἐβραϊδος γλώσσης, φυσικὴ ἀλυνκαία τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης πρὸς παράστασιν τελείν τῶν σκέψεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ πλήρη χρηστηρισμὸν τῶν γεγονότων, πλάναι τῶν ἀντιγράφων προερχόμεναι ἐκ πεπλανημένης ἀναγνώσεως καὶ ἐξ ἀμελείας, πλάναι τέλος τῶν ἐρμηνευτῶν καὶ ὑπομνηματιστῶν ταῦτα πάντα ἀποτελοῦσι τὴν αἵρεσιν τῶν πραγματικῶν ἢ φαινομενικῶν δυσχερειῶν ἐν τῇ μελέτῃ τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ παρέχουσιν δῆλα τοῖς ἀπίστοις κατ' αὐτῆς. Ἐξετάσαντες μέχρι τοῦδε τὰς αἵτιας τῶν δυσκολιῶν τούτων μεταβαίνομεν ἥδη εἰς τὸν χρηστηρισμὸν τῶν εἰδῶν τῶν δυσκολιῶν τούτων.

B'.

Κύρια τῶν δυσχερειῶν εἶδον τῶν ἀπαντωσῶν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ.

Αἱ ἐντάξεις θεωρούμεναι καθ' ἔκυτὰς ἀνάγονται εἰς διάφορος εἴδη· αἱ μὲν τούτων εἰσὶν ἰστορικαὶ, γεωγραφικαὶ ἢ χρονολογικαὶ· αἱ δὲ εἰσὶν ἐπιστημονικαὶ καὶ στηρίζονται ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῶν θύραθεν ἐπιστημῶν οἷαν εἰσὶν ἡ Ἀστρονομία, ἡ Γεωλογία, ἡ Παλαιοντολογία καὶ ἡ φυσικὴ Ἰστορία· ἀλλαι τέλος εἰσὶ καθαρῶς λογικαὶ ἔχουσαι ὡς βάσιν τὸ ἀπίθανον τὸ ἀντιφατικόν καὶ τὸ ἀδύνατον.

Καὶ αἱ μὲν ἰστορικαὶ δυσχέρειαι προσβαλλόμεναι κατὰ τοῦ θείου λόγου συνίστανται εἴτε εἰς τὰς ἀντιφάσεις, τὰς ὑποίκες φρονούσιν ὅτι διαβλέπουσι μεταξὺ τῶν ἱερῶν συγγραφέων καθ' ἔκυτούς ἢ μεταξὺ τῶν γνωμῶν αὐτῶν καὶ τῶν θύραθεν, εἴτε εἰς τὸν χρηστηρικὸν αὐτὸν τῶν κατ' ἔμπνευσιν ἀρηγήσεων, τὰς ὑποίκες κρίνουσιν ἀπιθάνους ἢ ἀδύνατους.

Τὰς αὐτὰς γεγονότας ἀνακριβόμενα ὑπὸ διαφόρων θεοπνεύστων συγγραφέων ἡ ἐπαναλαμβανόμενα πολλάκις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἰστορικοῦ ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι ποιεῖσθαι διαφοροτρόπως διὰ τινῶν περιστάσεων καὶ ἀρηγηματικῶν χρηστηρῶν. Τὰς τέσσαρας Εὐκαγγέλιας ἀρηγοῦνται τὸν καθόλου βίον τοῦ Κυρίου ὅμως· ἔκαστος ὅμως· τῶν ἱερῶν εὐχαγγελιστῶν τὰς αὐτὰς γε-

γονότας ἔξιστορεις κατ' ἴδιον τρόπον καὶ μετὰ ταῦτας ἡ ἐκείνης τῆς λεπτομερείας. Τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων πολλάκις ἐπαναλαμβάνει τὴν ἴστοριαν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἔθνων· ἐν ἐκάστη δὲ τούτων ὑπάρχει καὶ ἴδιαιτέρα λεπτομέρεια. Ή δὲ δυσκολία συνίσταται εἰς τὸ νὰ φέρῃ τις εἰς ἀρμονίαν τὰς διαφόρους ταῦτης ἀρηγήσεις καὶ καταστῆσῃ σαφές ὅτι ἡ μία ἀρηγήσις συμπληροῖ τὴν ἄλλην. Πολλάκις οἱ Ἱεροὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι γεγονότα ἡ πρόσωπα ἀνακριβέμενα καὶ ὑπὸ τῶν θύραθεν ἰστορικῶν συγγραφέων ἡ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων. Πάντοτε ὅμως δὲν παρατηρεῖται συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀρηγήσεων ἐκείνων καὶ τῶν πορισμάτων τούτων· ὁ Ἱερὸς Λουκᾶς λ. χ. διδάσκει ὅμως ὅτι κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ θεανθρώπου συνέθη ἡ ἀπογραφὴ ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου. Οἱ ἰστορικός ὅμως Ἱώσηπος μετὰ θετικότητος διεσχύρεται ὅτι ἡ ἡγεμονία τοῦ Κυρηνίου εἶναι κατά τινα ἔτη μεταγενεστέρα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Λουκᾶ ὁρίζομένης χονολογίας. (Ἱώσηπ. Ιουδ. Αρχαιολ. 18, 1 Λουκ. 2, 2). Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Λουκᾶς ἔρχεται ἐν ταῖς Πράξεσιν οἰονεὶ ἀναιρῶν ἔστιτὸν νὰ δικαιώσῃ τὸν Ἱώσηπον τιθέμενος τὴν ἀπογραφὴν τῆς Ποιδαίας σύγγρονον τῇ ἐπαναστάσει Ἱούδα τοῦ Γαλιλαίου, συμβάσῃ δύο ἢ τρία ἔτη μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. Αἱ δυσχέρειαι αὗται δέονται συμβιβασμοῦ καὶ διασφήσεως.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἰστορικαὶ δυσχέρειαι, αἱ ὅποιαι δὲν εἶναι μὲν σπουδαῖαι, γρηγορεύουσιν ὅμως ἐκάστοτε ὡς ἀρρομαὶ ἐπανέχονται τὴν κατὰ τῶν ἱερῶν βιβλίων πρόληψιν καὶ παριστανται ὡς οὐσιώδεις καὶ σπουδαῖαι. Αὗται δὲ πηγάδουσιν ἐκ τοῦ χρηστηρίους τῶν γεγονότων· ὁ δὲ χρηστηρὸς οὗτος δὲν κρίνεται ἐν τῶν ὑστέρων διὰ τῆς ὄρθης καὶ σωφρονος κριτικῆς ἐπιστήμης ἀλλ' ἐν τῶν προτέρων κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου τοῦ θεολογικοῦ ἡ ἐκείνου τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος.

Ἡ Ἀγία Γραφὴ δὲν εἶναι σύνθετος βιβλίον, ἀλλὰ θεοπνευστόν· ἡ δὲ θεοπνευστικὰ αὖτη εἶναι γεγονός ὑπερρυτικόν, εἶναι θαῦμα. Καὶ ἡ Ἱερὴ δὲ ἰστορία δὲν εἶναι ἰστορία κοσμική, ἐν τῇ ὅποιᾳ συγκεχυμένως καὶ ἀδιαφῶς ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ διοράται ἡ πραγμάτωσις θείων καὶ σκοπῶν· διαφέρει λοιπὸν ταῦτης· ἐν αὐτῇ ὁ θεὸς ἀνὰ πᾶν βῆμα παρεμβάνει· δὲν γίνεται δὲ ἡ παρέμβασις αὖτη κατὰ τρόπου ἀρότητον καὶ μυστικόν, ὅπως συμβαίνει ἐν τῇ θύραθεν ἰστορίᾳ, ἀλλ' αἰσθητὸν καὶ φυνερόν. Παρίσταται εἰς τὸν Ἀδρί, τὸν Νῷ, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Μωϋσῆν· ὅμιλει πρὸς αὐτούς· παρέχει τὰς διαταγὰς καὶ ἐντολὰς αὐτοῦ. Ἐξουδετερώνει τοὺς νόμους τῆς φύσεως πρὸς στιγμὴν χάριν υψηλοτέρας ἡθικῆς διατάξεως. Ἐπιτιμᾷ θάλασσαν καὶ ποταμούς καὶ ἔηραι· ὅμιλει πρὸς αὐτούς· δι' ἀβύσσων ὡς δι' ἐρήμου. Στήνει τὸν ἥλιον ἐγ τῇ πορείᾳ αὐτοῦ· ἀποκαλύπτει τὰ μέλλοντα τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ Προφήταις. Ἐν δὲ τῇ Ν. Δ. ὁ Κύριος ὅμως τὸν Ι. Χ. ἐνεργεῖ ὡς Θεός, θερα-

* Ιδε ἀριθ. 32, σελ. 623—625.

πεύει ἀσθενεῖς δι' ἑνὸς λόγου, ἀνεγείρει νεκρούς, ἀνιστάται ἐκ νεκρῶν, μεταδίδει τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ τὴν δύναμιν τοῦ θαυματουργεῖν· ὁ ἀγέρωχος λόγος τοῦ ἀνθρώπου ὃ μὴ θέλων νὰ κύψῃ πρὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς πίστεως ἔξεγειρεται κατὰ τῆς ἀφηγήσεως τῶν θείων τούτων γεγονότων, οἱ δὲ καθ' ἡμᾶς ὅρθολογισται ἀρνοῦνται νὰ παραδεχθῶσι γεγονότα μὴ ὑποπίπτοντα ὑπὸ τὴν σφαῖραν τῆς οἰκείας αὐτῶν πείρας. Ἀνευ λοιπὸν περαιτέρω ἔρευνης ἀπορρίπτουσιν ἐκ τῶν ἀγίων Γραφῶν πᾶν ὅ, τι παρίσταται θαυματουργικόν, ὡς ψευδές, παρὰ φύσιν καὶ ἀδύνατον.

'Ισχυρά τινα μάλιστα πνεύματα δὲν περιορίζονται ἀρνούμενα τὸ ὑπερφυσικὸν μόνον ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ ἀλλὰ καὶ προχωροῦντα περαιτέρω δικυρισθητοῦσι τὸ ιστορικὸν κύρος πολλῶν γεγονότων, ἀτιναὶ δὲν καρκητηρίζει τὸ ὑπὲρ λόγον. δὲν διστάζουσι δὲ ἡ μᾶλλον διτσχυρίζονται ὅτι μόνον μύθους ἀναγνωρίζουσιν ἐν τοῖς ἔνδεκα πρώτοις κεφαλοίσις τῆς Γενέσεως καὶ μάλιστα ἐν τῇ ιστορίᾳ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Κριτῶν κλπ. Ἀλλοι μετριοφρονέστεροι πως δὲν προχωροῦσιν οὕτως, ἀλλὰ περιορίζονται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν συναχερίων, κατὰ τὴν ὄποιαν ὑπέρχει μὲν κατ' οὔσικαν ἀλήθειαν τις, ἀναμεμιγμένη δῆμως μετὰ πολλῶν τῆς φαντασίας πλασμάτων, ὡς συμβαίνει λ. χ. ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς Διαβήσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

'Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κρίνει τις ὅτι αἱ ιστορικαὶ ἐνστάσεις καὶ δυσχέρειαι εἰναι αἱ πολυπληθέστεραι πασῶν τῶν κατὰ τῶν ἀγίων Γραφῶν.

'Αλλὰ καὶ ἡ Γεωγραφία παρέχει ἕδαφος πρὸς ἐνστάσεις· καὶ πρῶτον ἡ τοπογραφία τοῦ ἐπιγείου παραδείσου ἡ ἀναφερομένη ἐν τῷ Β' κεφαλ. τῆς Γενέσεως. Αἱ τοιχύται δὲ δυσκολίαι καπαντῶσιν ἐν τοῖς ιστορικοῖς βιβλίοις κυρίως, ὃν ἀπωλέσθησαν τὰ πρωτότυπα κείμενα, ως τὰς Ἰουδῆθ καὶ Τωβίτ. Τὰ δινόματα τῶν τόπων διεστρέφοσιν ὑπὸ τῶν ὄντιγραφέων, οἱ ὄποιοι μὴ ὄντες Ἐβραῖοι δὲν ἔγνωρίζον αὐτά. Ἡ ἀπώλεια δὲ τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου κωλύει πάντα νὰ ἀνέργη μετ' ἀστραλείας τὴν ἀλήθειαν. Ἐκ τούτου δὲ προέρχονται δυσκολίαι καὶ ἀστρεῖαι ἀνυπέρβλητοι· τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς Ἰουδῆθ πληροῦνται ὄνομάτων πόλεων, ποταμῶν καὶ ὄρέων, τὰ πλεῖστα τῶν ὄποιων οἱ Ο' καὶ ἡ Βουλγάτα μεταβλόντες κατέστησαν ἀπροσδιόριστα.

Καὶ ἡ χρονολογία δὲ δὲν ὑστερεῖ ως πρὸς τοῦτο παρέχουσα προβλήματα μᾶλλον ἀλιτα· ώρισμένου ποσὸν ἀριθμητικῶν χαρκητήρων εἶνε παρερθαμένον ἐν τῷ κειμένῳ· οἱ ὑπολογισμοί, καθ' οὓς ὑπολογίζουσι καὶ ἀριθμοῦσι τὰ ἔτη εἶνε ἐν πολλοῖς αἵγειρεστοι. Ἀγνοεῖται δὲ ἀν ἔν τισι περιπτώσεσιν οἱ ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφέων ἀναφερόμενοι ἀριθμοὶ εἶνε κατὰ προσέγγισιν ἡ ἀκριβεῖς· ὁ συγχρονισμὸς τῆς ἱερᾶς ιστορίας πρὸς τὴν θύραθεν ἀντὶ τοῦ νὰ διαφωτίζῃ τὸ σκότος, καθιστᾶ ἀντὸ βαθύτερον καὶ πυκνότερον. Καὶ Π. καὶ Κ. Διαθήκη εἶνε πλήρης χρονολογικῶν δυσχερεῶν. Ἀν καὶ πολλαὶ συνητήσεις καὶ ἔρευναι ἔγε-

νοντο πρὸς προσδιορισμὸν ἀκριβῆ τῆς χρονολογίας τῆς γεννήσεως τοῦ θεανθρώπου, δὲν κατωρθώθη.

Αἱ δὲ ἐπιστημονικαὶ ἐνστάσεις σπάναι ἀλλας καὶ ἀνευ πολλῆς σπουδαιότητος ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν καὶ προσέλαθον σπουδαιότητα διὰ τὴν γιγαντιαίαν πρόσοδον τῶν ἐπιστημῶν· οἱ ἔχθροι τῆς Ἀποκαλύψεως προσπατταλευθέντες εἰς τὰς προσδοσίους ταύτας ἀναπτύσσουσιν αὐτὰς ἵνα κατασυντριψωσι τὴν ἱερὰν Γραφήν. Καὶ ἐν ὀνόματι μὲν τῆς Γεωλογίας διαμφισθητοῦσι τὸ κύρος τῆς ἔξανημέρου διηγημούμενοι τὸ ἀσυμβίβαστον ταύτης πρὸ τὰ γεωλογικὰ πορίσματα. Ἐν ὀνόματι δὲ τῆς ἀστρονομίας διατείνονται ὅτι ὁ Μωσῆς καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς ἀποδίδουσι πλείω ἀξίαν τῆς πραγματικῆς εἰς τὴν Γῆν ως πρὸς τὴν ἐν τῷ σύμπαντι θέσιν αὐτῆς. Ἐπικλαδούμενοι δὲ τὴν Παλαιοντολογίαν θεωροῦσι τὸν ἀνθρωπὸν ἀρχαιότερον τοῦ χρονικοῦ σημείου, τὸ δόποιον ἡ ἀγία Γραφὴ δρᾷει, παραδεχόμενοι προσδαμίτας.

Μεταχειριζόμενοι δὲ καὶ τὰ τῆς φυσικῆς ιστορίας πορίσματα μέμρονται τὴν Γραφὴν ως πλήρη διαφύρων πεπλανημένων ἴδεων, οἷς λ. χ. αἱ ἐν τῷ Λευϊτεινῷ, ὅπου ὁ μὲν λαγώς ταξιθετεῖται μεταξὺ τῶν μηρυκαστικῶν, καὶ ἡ στρουθοκάμηλος χαρακτηρίζεται ως ὡμὴ (Λευϊτ. 11,6. Ιάβ. 39). Οὕτως ἀρα ἡ Ιστορία μετὰ τῆς Γεωγραφίας, τῆς χρονολογίας, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀλληλοδιαδόχως ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς.

'Ἐννοεῖται δὲ οἰκοθεν ὅτι ἡ λεπτομερῆς λύσις τῶν ἐνστάσεων τούτων εἰναι ὡφελιμωτάτη, χρησιμεύοντα πρῶτον μὲν εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν διασάφησιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου καὶ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας. Ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα τούτο τῆς ἐξηγητικῆς δὲν εἶναι καὶ τὸ μόνον πόρισμα τῆς τοιαύτης λύσεως. Ἡ χριστιανικὴ Ἀπολογητικὴ ἔχει τὸ καθήκον ὑπερασπιζόμενη τὸν θείον λόγον ν' ἀναρρήθῃ ὅλας τὰς παραλόγους προσβολὰς ἀποδεικνύουσα μὲν τὴν ἀλήθειαν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καταπολεμοῦσα δὲ τὰς πλάνας τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων· οἱ δὲ χριστιανοὶ ὀφελοῦσι νὰ σέβωνται τὴν πίστιν αὐτῶν διελάνοντες τὰς προδηλώσεις καὶ τὰς πλάνας ὑπὸ τῶν ὄποιων ταράττονται αἱ εἰλικρινεῖς ψυχαὶ καὶ ἐνοχλοῦνται.

Οἱ ἔχθροι τῆς Ἀποκαλύψεως συσσωρεύουσιν ἐνστάσεις ἐπὶ ἐνστάσεων διὸ νὰ ὑποστηρίζωσι τὴν πεποιθησιν ὅτι ἡ Ἀγία Γραφὴ εἶναι βιβλίον κατὰ πάντα ἀνθρώπων οὐαὶ ἡ Πλάτος καὶ καὶ Βέδω τῶν Ἰνδῶν καὶ ἄλλα, οὕτω δὲ διατείσωσι τὸ θείον αὐτῆς κύρος. Προβάλλονται δὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι ἀν ἡ Γραφὴ ἡτο θείας προελεύσεως καὶ θεόπνευστος, κατ' ἀνάγκην θὰ ἡτο ἀπηλλαγμένη πλανῶν. Ἐπειδὴ δὲ περιέχει πλεῖστας ὅσας πλάνας, κατ' ἀνάγκην εἶναι ἔργον ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπέκειντο εἰς διαφόρους πλάνας ως ὁ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ λοιπὴ τῶν συγχρονισμῶν χορεία· ταῦτα προβάλλονται. Καθηκόν δὲ ἡμῶν εἶνε νὰ καταδεῖξωμεν αὐτοῖς ὅτι αἱ μὲν λεγόμεναι πλάναι εἶναι ὑποκειμενικαὶ οὐχὶ δὲ πραγματικαὶ· αἱ δὲ καταύτης μεμψιμοτίκαι· δὲν δικαιολογοῦνται ὁ λό-

γος του Κυρίου εἶνε πολὺ ἀνώτερος τούτων εἶνε ἦλιος ἀνευ κηλέδων.

Ἐπιφυλασσόμενοι βραδύτερον νὰ προσθῶμεν εἰς τὴν λύσιν πασῶν τῶν ἐνστάσεων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, εἰς τὸ προσεχὲς ἡμῶν ἔθρον θέλομεν κάμει λόγον περὶ τῆς δυσχερείας, ἥτις πηγάζει ἐκ τοῦ ὑπέρ λόγον, ἥτοι τοῦ ὑπερφυσικοῦ.

(Ἄκολουθεῖ).

ΜΟΝΟ ΒΕΤΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐπὶ τῶν χρονολογικῶν καταλόγων τοῦ μητροπολίτου κ. Ἀνθίμου Ἀλεξούσην.

Ἀναγγέντες ἐν τῷ ὅπ' ἀριθμὸν 6,827 καὶ ἡμερομηνίᾳ 4 μαΐου 1892 φύλλῳ τοῦ «Νεολόγου» περὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας Βελλάς, παρετηρήσαμεν ὅτι ἡ Α. Σεβ. ὁ ἄγιος Ἀμυσείας κ. Ἀνθίμος ἐν τῷ χρονολογικῷ αὐτοῦ καταλόγῳ οὐ μόνον παρέλειπει τινὰς ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τῆς Βελλᾶς, οὔτε περὶ τῆς καταδιαφόρους καιρούς μεταβοτισμοῦ αὐτῆς θρόνου, οὔτε περὶ τῆς Φωτίκης ἢ Φωτικῆς καὶ τῆς ἀντικαταστησόντος αὐτὴν λαλεῖ, γράφει δὲ ἀπλῶς Βελλᾶς β'. ἐπισκοπή, ὑποκειμένη τῇ τῶν Ιωαννίνων μητροπόλει. Η ἐπισκοπή Βελλᾶς ἀντικατέστησε τὴν Φωτίκην ἢ Φωτικήν, ἥτις μητρονεύεται μέχρι τῆς ε'. ἐκατονταετηρίδος, ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ Φωτίου (πόλις γνωστή καὶ σύγχρονος Ἀμβρακίας, καὶ Φοινίκης, ἵσως δὲ καὶ τῆς πάλαι μητροπόλεως Φανωτῆς, ἡς τὴν θέσιν ὅριζει ἀκριβῶς Τίτος ὁ Λιθίος ἀπέναντι τῆς Πρεμμετῆς, ὅποι ὑπάρχουσιν ἐρείπια), ἦν ἐκτῇ ἐπισκοπή κατὰ τὴν ιερατικὴν τάξιν καὶ ὑπῆγετο ἐπὶ Ιουστικοῦ (540 μ. Χ.) τῷ μητροπόλει τῆς Νικοπόλεως. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἢ Φωτίκην ἢ Φωτικήν, ὑπῆγετο εἰς τὴν τῆς Ναυπάκτου Αἰτωλίας μητρόπολιν καὶ ἦν ἐπίσης ἐκτῇ ἐπισκοπή (Γ. Χ. Χασιώτου, πραγμ. Περὶ Δωδών. σελ. 128). Τῷ δὲ 1318 ἐπὶ Ἀνδρονίκου ἢ Φωτίκην ἦν ἐδόμην κατὰ τὴν ιερατικὴν τάξιν ἐπισκοπή, ὑποκειμένη τῇ τῶν Ιωαννίνων μητροπόλει: ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀναφέρεται καὶ ἡ Βελλᾶς β'. ἐπισκοπή τῆς τῶν Ιωαννίνων μητροπόλεως. Τινὲς ἴσχυροί ζονται ὅτι ἡ θέσις τῆς Φωτίκης ἢ Φωτικῆς δὲν ἐκείτο ἐνθα δὲ θέσις τῆς Βελλᾶς, ἀλλ' ἀλλοχροῦ: Ω; δὲ ίστρος κ. Δημ. Παναγιωτίδης (ἰδε Νεολόγον Ἀριθ. 6,444 Ιανουαρίου 11 1891) ὑποτίθησι τὴν Φωτίκην κατὰ τὸ Λιμπόνι τῆς Παραμυθίας, ὁ κ. Ἀθαν. Πετρίδης, σχολάρχης, (Χρονικ. Δρυοπίδος σελ. 43) λέγει ὅτι Φωτίκη εἶναι ἡ νῦν Παραμυθία, ὁ δὲ Π. Ἀρχαντινός (πραγματ. περὶ Δωδώνης σελ. 48) λέγει ὅτι ἡ Φωτίκη ὑπὸ τῆς Βελλᾶς (Κονίτσης) ἀντικατέστη δὲ Προκόπιος

(Περὶ κτισμ. σελ. 68) ἀναφέρων περὶ τῆς Φωτικῆς λέγει, ὅτι ἐκείτο εἰς χθαμαλὸν καὶ ἐλῶδες χωρίον, ἡ δὲ νῦν Βελλᾶς κείται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, παρ' αὐτὴν δὲ ἐκτείνεται καὶ ἡ ἐλώδης αὐτῆς πεδιάς (κάμπος Βελλᾶς), ὁ δὲ Νικήτας (Χρονικ. σελ. 67) λέγει ὅτι Βελλᾶς ὄνομάζεται ὁ οὐδός τοῦ Ἰατζῆ, ἀρχοντος τῶν Οῦνων καὶ γαμβρός ἐπὶ θυγατρὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Ἡμεῖς δὲ παραδεχόμεθα τὴν Φωτίκην ἡ Φωτικὴν εἰς Γραιτσούνισταν ἐνθα ἀνεκάινισεν αὐτὴν ὁ Ιουστικοῖς μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν Γωττῆλα (552 μ. Χ.), διότι εἰς Γραιτσούνισταν οὐ μόνον ἐρείπια Πελασγικὰ καὶ Βυζαντινὰ σώζονται, ἀλλὰ καὶ νάρς, ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀρμυγδαλιά, ἐπ' ὄνοματι τῆς Θεοτόκου, Ἐπισκοπὴ μέχρι σήμερον λεγόμενος φέρεται δ' ὅτι πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν Κύριλλος τις ἐπίσκοπος ἀνεκάινισεν αὐτόν. Η Φωτίκη ἡ Φωτικὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκείτο εἰς Γραιτσούνισταν, ἐνθα ἐρείπια Σειστρουνίου κτλ. ὑπήροντο δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τινὰ χωρία, τὸ δόποια σήμερον ὑπέχονται εἰς τὴν τῆς Παραμυθίας ἐπισκοπήν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Φωτίκης ἡ Φωτικὴς ἡ ἐπισκοπικὴ ἐδρα μετηνέχθη αὐτῷ μετὰ τῆς μεταβοτισμοῦ αὐτῆς εἰς Βελλᾶν, ὥστε ἐπὶ αἰώνας ὑπῆρχεν εἰς Γραιτσούνισταν· ἐκείθεν δὲ μετενέχθη εἰς τὴν μονὴν Βελλᾶς ὑπὸ τινὸς ἐπισκόπου Ἀβελ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Βελλᾶς ἡ Βελλᾶς κατά τινα ἐγχώριον παρέδοσιν. Απὸ Γραιτσούνιστης ἡ ἐπισκοπὴ Φωτίκης ἡ Φωτικὴς μετηνέχθη εἰς Βελλᾶν πέραν τῶν Δολιανῶν, ἡς ὁ καθεδρικὸς ναὸς ἀπὸ τῆς κατεδαφίσεως τῆς ὅμωνύμου πόλεως μέχρι τοῦ ι'. αἰώνος ἦν δὲ τῆς παρακειμένης καὶ ὅμωνύμου μονῆς, ὡς οἰκημα δὲ τοῦ ἐπισκόπου ἦν ιδιαιτέρα οἰκία ἐν τῇ Ἀνω Βελλᾷ ή Παληρο-Βελλᾷ, ἦν Μελέτιος ὁ Γεωγράφος κώμην ἀποκαλεῖ (1695). Η μονὴ αὗτη ἐδρύθη τῷ 1579 καὶ ἀνεκαίνισθη τῷ 1634. Η τῆς Βελλᾶς ἐδρα, τὴν ἀκμαλαν ἐπὶ Βυζαντινῶν Φωτίκην ἡ Φωτίκην ἀντικαταστήσασα, σὺν τῷ χρόνῳ, μετενέχθη, περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος, εἰς Κόνιτσαν, ἥτις κείται πρὸς Βορρᾶν τῶν Ιωαννίνων, ἐνθα ἐδρεύει ὁ Βελλᾶς ἐπισκοπὸς ὑπὸ τὸν τίτλον «οὗ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης», δευτέρας δὲ ἐπισκοπῆς τῶν Ιωαννίνων. Πλησίον τῆς Κονίτσης ὑπάρχουσιν ἐρείπια καλώπεια τῆς ποτὲ μητροπόλεως Κνωσοῦ ἡ Κνωσσίας, Κινωσσοῦ Ταλάρων, ἐξ δύν ἡ Κνόσιστα Κόνιστα καὶ Κόνιτσα, πόλις βυζαντινή μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κνωσσοῦ ἡ Κνωσσίας ὑπὸ Ρωμαίων κτισθεῖσα ὑπὸ τινὸς Κόνεως, διστις ἐδωκε τὸ ὄνομά του μετ' ἐπισκοπικοῦ θρόνου. Η ἐπισκοπὴ Βελλᾶς σύγκειται ἐκ τεσσάρων διαμερισμάτων, τοῦ τῆς Κονίτσης, ἐνθα καὶ ἡ ἐπισκοπικὴ ἐδρα ὑπάρχει, Πωγωνιανῆς, ἐνθα καὶ ἡ Κακόλεκκος, ἐδρα ἀλλοτε τῆς Πωγωνιανῆς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1846, ὅτε μετηνέχθη εἰς Βοστίναν, ἐνθα διαμένει νῦν δὲ ἐκ Δρυονούπολεως καὶ Βελλᾶς, Κουρέντων, καὶ Ζαχαροπόλεως. Η ἐπισκοπὴ Βελλᾶς δεσπόζει τῆς Σπηλαιωτίστης ὑπερθεν τῆς ἀριστερῆς ὥρης τοῦ ποταμοῦ